

RECORDS D'UN CADET (1812-1823)

CAPÍTOL SOBRE CATALUNYA

LARREGUY DE CIVRIEUX

CAMPANYA DE CATALUNYA

En els primers dies d'abril de 1823 arribava amb el meu regiment a la frontera de Catalunya, després d'un mes llarg de marxa a través de França. Espanya era una terra maleïda per a la meva família. En vaig sortir el 1814, amb l'ànima afligida per la mort tràgica del meu pare; el destí m'hi tornava a portar, el 1823, amb el cor trencat per la pèrdua recent de la meva mare, a qui tampoc no havia pogut tancar els ulls!

Els vells oficials que havien fet la Guerra de la Independència no entreveïen sense deixar de considerar-los greus els perills de la nostra comesa. Encara creïen en el patriotisme dels espanyols! La majoria d'aquests acceptava amb pena la trista obligació d'anar a combatre i enderrocar el govern constitucional que aquest poble havia aconseguit des de 1820. Encara es recordava l'enèrgica i cruel unanimitat amb què defensava abans els seus altars, la terra de la seva pàtria, la seva llibertat. Unes bandes esparracades de guerrillers de la Fe, del Rey *netto*, expulsades d'Espanya es podrien i bivaquejaven entorn de Perpinyà miserablement. Intentàvem en va de sotmetre'ls a la nostra disciplina sota les ordres de llurs caps, Romagosa, carboner creat general, mossèn Anton, sotsdiaca armat amb la creu i el punyal, del baró d'Eroles, mereixedor de comandar altres soldats. Aquests eren els nostres aliats!, però el sentiment que aixecava aquest espectacle era compensat en l'exèrcit pel del deure, per l'ambició de l'ascens i per la impaciència sempre natural del soldat de deixar la vida monòtona de les guarnicions.

El meu regiment fou incorporat a la divisió del general Donadieu;¹⁵ però el duc de Conegliano es va meravellar tant de l'elegància, de l'ordre i de la disciplina del 3r en línia que el destinà tot seguit a la guàrdia del seu quarter general.

15. Nota de l'original: Vescomte Donadieu, nascut a Nîmes el 1777, mort el 1849 —voluntari el 1792—. Apassionat reialista, s'implica en la conspiració de Moreau. El 1816, durant el «Terror Blanc», mostra la màxima crueltat a Grenoble.

El 19 d'abril travessàvem la frontera i vam bivaquejar al voltant de la Jonquera, petita població famosa pel seu culte a la revolució de 1820. No ens va sorprendre pas de veure-la poblada amb tots els seus habitants. La major part encara amb l'uniforme de milicians, la pedra de la Constitució encara era erigida a la plaça envoltada d'emblemes nacionals, de divises com «vèncer o morir; la Constitució o la mort». Tanmateix, no es va tirar cap tret de fusell per aturar l'exèrcit. Els nostres bivacs sobreeixien de queviures, de provisions de tota mena aportades pels habitants, no menys sorpresos de l'exactitud amb què els pagàvem com del nostre respecte per llurs propietats. Observaven amb curiositat la nostra bandera nova, les nostres escarapel·les blanques; nosaltres havíem estat tan terribles amb ells en una altra ocasió i amb altres colors!

Nosaltres atribuïm a un conjunt d'astúcies el fet d'haver-nos deixat penetrar tan còmodament en el país enemic; el més petit esforç hauria pogut aturar la nostra marxa a les Alberes, entre les quals s'encaixa la carretera del Pertús a la Jonquera, al peu del Mont Roch, cobert d'alzines, que presenta una posició extremament forta.

L'endemà passat vam alliberar Figueres, ciutat que fou ocupada poc després sense disparar un tret, i el castell de Sant Ferran, assetjat per les nostres tropes. Era defensat per una nombrosa guarnició sota les ordres del coronel Fernández, home de capacitat i d'energia. Alguns cops de canó d'aquesta fortalesa no van poder impedir l'èxit d'aquesta operació. Una divisió constitucional, comandada per Milans, s'ha retirat tranquil·lament davant nostre i s'ha anat a reunir amb les tropes de Mina¹⁶ i de Llobera al marge esquerre del Fluvià.

El nostre quarter general s'establí a Peralada, magnífica població en què els habitants, sobretot les dones, són d'una bellesa remarcable.

Unes combinacions estratègiques de les nostres tropes bastaren perquè l'enemic decidís de retirar-se de nou. Els músics de dos regiments es van veure sorpresos per uns soldats de la Fe que ja n'havien massacrats la meitat, fins que uns francesos acudiren i salvaren la resta, que hagueren de defensar amb dificultats contra els atacs i la mala voluntat dels habitants del camp.

16. Nota de l'original: Francisco Espoz y Mina, nascut a Navarra el 1781, mort el 1836. Deixà l'arada el 1808 per anar a la guerra contra l'invasor. Governador de Catalunya el 1822. Traslladat a Anglaterra el 1823 després de la caiguda de Barcelona, no tornà fins a 1834 per morir poc després per les ferides antigues.

DOCUMENT II. LARREGUY DE CIVRIEUX: UN TESTIMONI DE LA CAMPANYA DE CATALUNYA
DELS CENT MIL FILLS DE SANT LLUÍS. *RECORDS D'UN CADET (1812-1823)*

El 2 de maig entràrem a Girona, on la població, sotmesa a la influència monacal, ens acollí amb exaltació als crits de «Visca la religió. Mori la Constitució! Visca els francesos!». Gairebé tots els estudiants portaven al voltant dels seus barrets una cinta on eren escrites aquestes singulars aclamacions.

Les ruïnes, els estigmes de la Guerra de la Independència es mantenien encara a la vista, com una impotent lliçó de patriotisme per als espanyols, com un record terrible dels perills que hauríem d'afrontar de nou. Però, cal també reconèixer-ho, les poblacions estaven indiferents i sovint benvolents al motiu de la nostra invasió. La querella s'havia de despatxar exclusivament entre el nostre exèrcit i les forces constitucionals, ben organitzades a més, que en tots els seus moviments rebien un vigorós ajut de les nombroses places de guerra que cobreixen Catalunya.

Vaig ser allotjat a Girona a casa del comte de la Torre, canonge, poderós adversari del partit constitucional, el germà del qual es féu afusellar més tard en els disturbis civils de Navarra. Com que la nostra estada s'allargava en aquesta ciutat, vaig ser allotjat a casa d'un altre canonge, panxacontent, molt apassionat de la seva jova cambra, liberal, i que amagava dins de relligadures piadoses totes les nostres obres filosòfiques del segle XVIII. Vaig ser presentat a l'alta societat de Girona, invitat a totes les reunions, on jo em trobava més de gust que la major part dels meus camarades, pel fet que parlava i escrivia en castellà amb força facilitat. Vaig ser obsequiós amb un dels meus amics, d'A..., més tard coronel, traduint a l'espanyol els missatges amorosos que adreçà a una jove comtessa molt bonica.

A manca dels perills de la guerra, m'ha anat de poc de perdre la vida en un simple passeig fet en companyia d'un oficial superior del meu regiment, M. de Gournay. Recorriem els camps encisadors que volten Girona; un pont molt estret en ruïnes, de construcció romana, sense barana, construït sobre un torrent molt profund es trobà al nostre pas. M'hi vaig ficar amb el meu cavall; però arribat al capdamunt de l'esquena d'un ase, vaig observar que hi havia una llarga interrupció en l'altre vessant. Vaig fer mitja volta molt sorprès sense preocupar-me de l'estretor del pont; vaig sentir que el meu cavall doblegava una de les seves potes de darrere. M. de Gournay havia empal·lidit i quasi es trobava malament. Tan aviat com va poder parlar vaig saber que s'havia esglaiat per la imminència del perill en què em trobava sense adonar-me'n; em portà a continuació a peu sobre el pont, i em va assenyalar la vora extrema trencada per la ferradura del meu cavall, damunt d'un precipici de cinquanta peus. Jo també em vaig emocionar molt.

Els carrers de Girona eren plens de monjos, de caputxins, de religiosos de tots els ordes, de tots els colors. En un altre temps ens assassinaven; avui humilien llurs llargues barbes davant el menor dels nostres soldats, que aclaparaven de benediccions.¹⁷

El 26 de juny fórem destinats al quarter general i enviats a l'avantguarda per a prendre part en la sort de la 10a divisió. Llançats per les muntanyes de Vic i de Manresa, vam maniobrar amb marxes i contramarxes molt penoses, seguint uns senders poc assenyalats, sovint esborrats, portant els cavalls per la brida.

Encarregat de triar i d'assentar el bivac del meu regiment, jo el precedia unes quantes hores. Anava seguit del meu assistent i d'un guia espanyol que expressament o per ignorància, a vegades m'extraviava. En la Guerra de la Independència no hauria pogut fer una feina semblant durant dues hores sense caure a les mans dels guerrillers o dels pagesos armats; però en tota aquesta part de Catalunya l'autoritat constitucional no era reconeguda. Tanmateix a mesura que ens acostàvem a Barcelona, trobàvem menys simpatia entre els habitants, però no pas resistència.

Dues vegades vaig tenir algunes ocasions de distingir-me; amb gran disgust meu, no es van realitzar. A set llegües de Barcelona em van enviar amb deu tiradors, lliures de tot bagatge, a Caldes de Montbui, per tal de posar-me en contacte amb una banda de la Fe que havia tingut la missió de foragitar la milícia constitucional. El general De la Roche-Aymon¹⁸ no m'amagà que potser hi trobaria encara l'enemic. Arribat a la vista d'aquesta vila voltada de portes i muralles emmerletades de nou, vaig recollir informació entre els habitants d'extramurs que no em van satisfer gaire. Vaig prendre quatre dels principals d'aquests i els vaig ajuntar als meus tiradors a fi que fos difícil de disparar a aquests sense afectar els altres, i vaig entrar amb aquest seguici a la població. Els milicians havien fugit al vespre; les tropes de la Fe encara no havien comparegut. Per això la meva aparició no provocà cap moviment en la població; els habitants s'estaven encuriosits al llindar de casa seva. La pedra de la Constitució estava fixada a la plaça i guarnida de trofeus molt bonics; m'hi vaig aturar da-

17. Sobre la invasió francesa a Girona convé recordar Carles RAHOLA I LLORENS, «Estudis sobre la invasió francesa del 1823», *Revista de Catalunya*, núm. 1, 1924, p. 22-34.

18. Nota de l'original: General marquès De la Roche-Aymon, nascut el 1772, mort el 1849. Guarda de corps a dotze anys. Emigrat, va servir en l'exèrcit prussià fins a 1811. Par de França, inspector de cavalleria el 1820.

vant. Al cap d'un moment l'alcalde constitucional, amb diversos membres de l'Ajuntament, vingué a presentar-me un poble que malgrat que era liberal no es barrejava per res en la nostra dissensió amb el govern de les Corts. Vaig tranquil·litzar aquests magistrats populars, vaig extreure totes les informacions possibles sobre les forces enemigues, sobre llur posició. Després d'haver encarregat deu vegades més de racions de les que calien per a les nostres tropes em vaig retirar tranquil·lament i vaig deixar anar els quatre hostatges fora del poble.

L'endemà passat em fou confiada una altra missió. Encarregat de precedir la nostra columna amb 130 homes a peu i una trentena a cavall, havia d'obrir el camí i reconèixer Sabadell a tres llegües de Barcelona. Vaig entrar en aquesta petita bonica ciutat enmig dels seus habitants silenciosos; havia estat evacuada poques hores abans per l'enemic. Hi vaig trobar, en funcions i reunides, les autoritats constitucionals, la pedra de la Constitució i totes les insígnies del govern que veníem a enderrocar. Vaig visitar la ciutat per tots cantons; els habitants s'ocupaven tranquil·lament dels seus treballs, de les seves diverses feines. Una part de l'exèrcit s'hi establí per a refer-se de la fatiga. Es va fer de Sabadell un punt de suport, refent els murs encerclats i fortificant el convent dels caputxins.

Haviem deixat enrere i en estat de bloqueig el castell d'Hostalric, defensat per un batalló enemic, i també el poble de Sant Celoni, de tan trista memòria per a mi.

Una part de l'exèrcit assetjà Barcelona, mentre que nosaltres maniobràvem pels seus flancs. El 9 de juliol fou una jornada gloriosa per al meu regiment. L'enemic, format per dues divisions compostes de soldats veterans, l'elit de l'exèrcit espanyol, havia sortit feia uns quants dies de Barcelona sota les ordres dels generals Milans i Llobera. Aquestes divisions comptaven amb els bons regiments de Zamora, Sòria, Barbastre, Àfrica, Cantàbric i un batalló de refugiats francesos i italians.

L'enemic havia triat Molins de Rei, una bona posició que l'exèrcit d'Aragó féu famosa en un altre temps, el nom de la qual s'identificava amb el començament penós de la meva carrera. Els constitucionals tenien davant d'ells el Llobregat, revingut per les abundoses pluges recents, el bon pont del Rei, tan fàcil de defensar; darrera d'ells dues esplanades, antics reductes francesos, molt ben situats per protegir el pont, i finalment l'amfiteatre de muntanyes elevades, que travessa la carretera reial i mil camins o senders que asseguraven a l'enemic la retirada cap a Tarragona o més aviat cap al port d'Ordal, de sagnant memòria. A les vuit del matí el meu regiment, sortit de Sabadell, es presentà als consti-

tucionals damunt els turons de la riba esquerra que ocupaven en part i que ells van intentar en va de conservar. Ens dirigíem cap a ells amb l'arma sota el braç; fugiren a prendre posició sobre el pont. El general De la Roche-Aymon, endut per l'ambició de distingir-se, reuní ràpidament tretze companyies amb dues peces de muntanya i advertí el nostre coronel que, sense esperar la nostra artilleria i les altres tropes, aniríem a escometre l'enemic.

De seguida el coronel ens reuní a tots i ens digué calorosament:

Oficials i soldats, la nostra bandera és verge. No havia vist encara l'enemic, que d'aquestes alçades podeu percebre i comptar. Des d'ara la reputació del 3r en línia ha de datar del 9 de juliol. Soldats, podeu veure aquest pont, aquestes posicions; són protegides per espanyols deu vegades més nombrosos que nosaltres. En tindrem, per tant, molta més glòria; ataquem-los amb la baioneta. Visca el Rei!

Aquest crit, repetit per la nostra petita falange, degué retronar a la riba dreta del riu, on percebíem clarament tots els moviments de l'enemic a Pallejà i a Sant Vicenç. Ens vam precipitar des de les nostres altures sobre la posició de Molins de Rei, que fou travessada a peu de càrrega, enmig dels braves dels seus habitants: «Visca els francesos!», exclamaven. «Deslliureu-nos dels nostres opressors!». Al final de la població fórem atacats per un terrible tiroteig. Sense altra artilleria que les nostres petites peces de muntanya, sense cavalleria, ens vam llançar cap al pont. Jo em trobava al cap de la columna, a cavall, al costat del general De la Roche-Aymon i del meu coronel. A trenta passes de l'enemic els trets del batalló van delmar la nostra petita tropa, que es va trastornar un moment. Un tret que em va arribar al braç esquerre, em va causar de sobte tant de dolor que no podia a la vegada tenir el sabre a la mà i dominar el cavall excitat pel soroll de la mosqueteria. «Estic ferit —li vaig dir al general—, però aviat hauré retornat al meu lloc, us ho juro». Vaig deixar anar la columna, darrere de la qual un cirurgià obrí la mànega del meu capot, pressionà la ferida i es limità per la meva insistència a envoltar-la amb un mocador. Em van pujar amb dificultats damunt del meu cavall, que en aquell moment em vaig adonar que també estava lleugerament ferit; però tots dos estàvem exaltats pel foc del combat. Vaig córrer a retrobar ràpidament el meu lloc, aturant-me només uns minuts en el camp de batalla per a una escena de les més impressionants. Una dama espanyola d'una bellesa remarcable voltava, afligida, aquest camp ensan-

gonat anant d'un ferit a l'altre, reconeixent cada cadàver i cridant el seu marit. Des dels primers trets de fusell el seu marit, capità del regiment de Zamora, li demanà que s'estigués al poble de Sant Vicenç. Però quan va sentir el tumult del combat, oblidà la seva promesa i va córrer per compartir els perills del seu marit, que, sens dubte, havia seguit el moviment de retirada. Jo li vaig donar tot el consol que podia i vaig encarregar a alguns camperols de recollir els nostres ferits i de portar-los a Sant Vicenç. Pocs dies després vaig saber que cap insistència no hauria pogut impedir que aquesta dona generosa partís a través de les muntanyes acompanyada per una sola serventa cap a Vilafranca, on esperava de poder retrobar el seu marit.

Quan vaig tornar de nou al cap del meu batalló vaig ser felicitat pel general i pel meu coronel. L'enemic pujava les muntanyes, s'aturava per torns en els replans de l'amfiteatre per disparar sobre nosaltres i reprenia la fugida. Els vam perseguir d'aquesta manera fins a dues hores després del migdia. L'haviem perdut de vista i ens disposàvem a prendre una estona de repòs, quan un tiro-teig dels més vius es va sentir pel cantó de Martorell. El 18 de línia havia rebut tota la columna constitucional, impulsada en aquesta direcció; com nosaltres, l'havia foragitat i perseguit una llarga estona.

Vam arribar a Martorell sense problemes. No havíem menjat des del dia abans, estàvem morts de fatiga, de fam i de set. Havia estat ferit a les vuit del matí i no havia estat curat encara. Un cirurgià desféu la protecció basta de la meva ferida i vaig veure amb alegria que el mal no era molt greu, que no se m'havia trencat cap os. Fou un miracle que no m'hagués trencat el braç i que m'hagués pogut lliurar de la desgràcia irreparable de l'amputació.

El valent general De la Roche-Aymon va venir a veure'm i em va animar: «Trieu —em va dir—, estic disposat a demanar per a vós la creu o la xarretera de capità». Vaig triar sense vacil·lar; no hi havia res que ambicionés més que la condecoració de la Legió d'Honor. El grau de capità l'adquiriria al final dels quatre anys de tinent ajudant major. La recompensa demanada per mi no fou aprovada fins al final de la campanya.

En un dels passos més difícils de la nostra marxa a través de les muntanyes havia hagut de descavalcar i confiar les regnes del meu cavall a un guia que aprofità un plec del terreny per desaparèixer emportant-se el meu capot, per sort sense el cavall, que hauria dificultat la seva fugida. La meva muntura fou trobada i em fou tornada per uns soldats del meu regiment; però em trobava sense muda interior, que m'era necessària. Els meus amics van venir a ajudar-me.

El 10 de juliol vam ocupar Sant Andreu de la Barca; l'11 el meu regiment fou acantonat a Molins de Rei, la nostra sagnant conquesta. El vell mariscal Manyec va venir fins a nosaltres; ens va arengar amb una emoció enèrgica:

Oficials i soldats del 3r de línia —ens digué—, us heu incorporat al prestigi de les armes franceses pel gran valor amb què heu deslliurat aquest pont i expulsat l'enemic de les seves formidables posicions. Informaré el Rei i el Príncep del vostre valor i de la vostra abnegació. Acosteu-vos, valent coronel Fanti; rebeu d'un vell militar l'abraçada de satisfacció que voldria donar a cadascun dels vostres soldats.

El 13 de juliol, des del seu quarter general de Barcelona, el duc de Congelin inclogué en l'ordre de l'exèrcit com s'havien distingit en els combats de Molins de Rei i de Martorell el coronel Fanti des Odorats, el tinent coronel De Fitz-James, els comandants Llécól i Brega ret, l'ajudant major Larreguy, etc. Poc després, M. de la Roche-Aymon fou ascendit al grau de tinent general, M. Fanti al de mariscal de camp; jo vaig rebre del govern francès la creu de la Legió d'Honor i del rei d'Espanya l'orde reial de Sant Ferran de 1a classe.

Els resultats més importants dels nostres combats recents van ser l'assetjament complet de Barcelona, la rendició del castell de Cardona, la defecció de l'il·lustre general Saarsfield¹⁹ i, poc després, la del brigadier Manso. Malgrat els avantatges que ens va aportar aquesta doble defecció, no vam acollir sense una sorpresa punyent aquests grans desertors del partit constitucional. Ens van acompanyar en totes les nostres expedicions; però hagueren de patir el tracte fred de què foren objecte en el quarter general i que la política interessada del duc de Conegliano no sempre aconseguí de dissimular.

Cap al final de juliol, el mariscal decidí de retrobar l'enemic que ocupava la línia de Vilafranca i Igualada. Es dirigí cap a aquesta darrera població per evitar les terribles posicions del port d'Ordal. A fi d'amagar a l'enemic el punt d'atac, el duc de Conegliano ordenà d'establir una gran vigilància a la carretera de Tarragona i de fer veure que el cap d'una columna marxava cap a Vilafranca. El general m'encarregà el comandament d'aquest reconeixement que era format,

19. Nota de l'original: Nascut vers 1780, mort el 1837. Pertanyia a la família dels Lucan. Més tard va prendre el partit de la reina Cristina i morí obscurament durant les revoltes de Navarra.

d'acord amb la meva graduació, per quatre companyies escollides entre les que tenien els capitans absents, i de cent cavalls sota les ordres d'un tinent i de dos sotstinentes.

Jo havia d'avançar tan lluny com fos possible, foragitar els grups enemics fins a Vallirana, no lluny del port d'Ordal, si ho creia possible i prudent, encarregar per tot la provisió de queviures per a una columna considerable. Aquesta missió delicada i perillosa m'estimulà considerablement; el duc d'Orleans no fou pas més valent el 1708, anant a la conquesta de l'alta Catalunya!

Em vaig posar en marxa a mitjanit, el meu destacament era precedit per la meitat de la meva cavalleria, els costats vigilats per homes triats i la resta de la cavalleria anava darrere de la columna formada per seccions.

La nit era il·luminada per un bell clar de lluna. No vam trigar a arribar al primer contacte amb l'enemic, que es replegà, després d'alguns trets de fusell, evitant la carretera en la qual hauria estat pres fàcilment cos a cos i trossejat per la cavalleria d'avantguarda.

Diversos destacaments es retiraren successivament fins a Vallirana, on tenien l'avantguarda. Arribat a aquesta població els vaig fer anar ràpidament d'esquerra a dreta pels meus homes a cavall, mentre jo penetrava a pas de càrrega pel carrer principal. L'enemic se n'anà sense disparar ni un tret i tan de pressa que arribà a l'altre extrem abans de l'arribada dels caçadors contra els quals es van tirar inútilment alguns trets de fusell. Vaig fer avisar, a so de trompeta, que l'Ajuntament es reunís de seguida. Vaig demanar i vaig obtenir tot seguit queviures i vi per al meu destacament, que es mantenia la major part amb les armes a punt, mentre que dues seccions exploraven la població i en vigilaven les sortides. Vaig demanar la informació més precisa possible sobre la posició i les forces de l'exèrcit constitucional amb què ens enfrontàvem en aquest lloc. Vuit mil homes ocupaven, a una distància molt pròxima, el port d'Ordal i tenien el quarter general a Vilafranca; vaig encarregar racions de queviures per a una columna de vint mil homes.

Després de descansar dues hores, emprades en aquestes gestions i a atendre una vintena de caçadors situats més endavant sobre l'enemic, vaig reunir la meva tropa i vaig tornar de dia a Molins de Rei, carregat de retrets perquè la meva expedició hagués estat tan poc afortunada, però disposada almenys a facilitar al tinent general les informacions més útils i més segures.

Vam saber, alguns dies més tard, que el moviment per Igualada havia tingut un èxit complet, malgrat la resistència seriosa de l'enemic, que per aquest

motiu es va veure forçat a abandonar el port d'Ordal i Vilafranca, i a retirar-se a Reus i Tarragona.

En la primera quinzena d'agost, el meu regiment fou cridat de nou al quarter general establert a Vilafranca; no vaig poder deixar de sentir-me emocionat en veure aquesta població, on deu anys abans m'havien reclutat com a simple soldat de la 116a línia.

El mariscal va voler, per a una mobilització general i sàviament combinada de les nostres forces disponibles, reduir les forces constitucionals de manera que no tinguessin altre refugi que la plaça de Tarragona. Amb aquesta finalitat, i mentre que l'exèrcit francès s'acostava a aquesta plaça, el quarter general s'establí al Vendrell, a quatre llegües de Tarragona, sota la vigilància del meu regiment. L'endemà ens acostàvem a la plaça i ocupàrem Torredembarra a la vora de la mar.

El 25 d'agost l'exèrcit es posà de nou en moviment i arribà aviat a la vista de Tarragona. Fou gran la sorpresa per a nosaltres, soldats de Suchet, de veure de nou aixecades les fortificacions que havíem fet saltar el 1813. Per quarta o cinquena vegada des de feia vint anys, aquesta dissortada ciutat havia patit tots els flagells de la guerra; els seus baluards avançats eren ocupats per forces nombroses, i més a prop de nosaltres s'aixecaven uns camps atrinxerats de fàcil defensa.

El mariscal va fer formar en un gran quadrat la infanteria, la cavalleria i l'artilleria. Un altar es va aixecar al mig amb caixes de tambor; un capellà es revestí amb els ornaments de l'església, i, al moment en què l'ofici diví anava a començar, el vell duc de Coneglione ens va dir enmig d'un silenci religiós: «Valents soldats! Avui és la festa de Sant Lluís i l'enemic és aquí! Que ens doni l'ocasió de celebrar dignament la festa del Rei i d'augmentar la glòria de l'exèrcit francès! Que el Rei visqui molts anys! Visca el Rei!».

Aquests mots pronunciats amb energia per aquest il·lustre septuagenari i la singularitat d'aquella escena davant de l'enemic commogueren l'exèrcit i li arrencaren vives exclamacions, a les quals s'afegiren les salves de la nostra artilleria. Una gran gentada voltà les nostres tropes i es mostrava atònita per aquest espectacle impressionant. Durant l'ofici diví, una gran vigilància es posà pertot arreu i diversos trets de fusell foren intercanviats en diferents direccions. Després del retorn dels reconeixements nostres, vam tornar al nostre acantonament, on férem bivac, i uns repartiments suplementaris ens permeteren a cadascú de festejar alegrement el dia de Sant Lluís. Però aquests àpats foren bruscament in-

terromputs pel crit «A les armes!». Tothom va córrer al seu lloc. L'enemic havia sortit dels seus reductes i dels seus camps fortificats; semblava un atac general. Però al vespre cadascú retornà a les seves posicions.

Els dies 27 i 28 foren d'atacs continus. El primer dia ens va atacar l'enemic, que intentà inútilment de fer-nos recular. L'endemà vam prendre gloriosament la nostra revenja, anant sobre ell en tots els punts, expulsant-lo dels seus camps fortificats i perseguint-lo fins que es refugià entre els carrers de la plaça.

Aquest moviment vigorós fou mantingut durant molt de temps per donar temps als enginyers d'aixecar el plànol de les fortificacions noves, que nosaltres desconeixíem. Situat un moment prop del camí cobert, excavat abans per mans franceses, vaig creure que havia perdut el cavall i l'assistent, que van caure coberts de pols per l'explosió d'un obús; se n'havien anat morts de por.

Un cop assegurat poc o molt l'assetjament i el bloqueig de Tarragona, el duc de Conegliano traslladà el seu quarter general davant de Barcelona, sempre sota la protecció de la 3a línia.

Cap a final de setembre ens vam establir a Sant Feliu de Llobregat, no lluny de Molins de Rei. L'exèrcit estava molt impressionat pel fet que un fort destacament de constitucionals havia aconseguit de sortir per mar de Barcelona i desembarcar darrere nostre; però fracassà prop dels murs de Figueres, on fou combatut i fet presoner per la divisió del general Damas. El general San Miguel, exministre de les Corts, que comandava aquell destacament, no obtingué, en deixar les armes, més que salvar la vida als 120 francesos trànsfugues que formaven part de la seva columna. Aquest fet gloriós de la divisió Damas tingué per resultat de portar poc després la rendició del castell de Figueres, la gran guarnició de la qual fou enviada captiva a França. El mariscal va poder llavors reforçar les tropes del bloqueig davant les places que quedaven en poder de l'enemic.

En aquest temps, el comandament del 3r de línia fou confiat al comte de la Genetière, un dels més amables pròcers de l'exèrcit; m'inspirà de seguida els sentiments més simpàtics i una gran adhesió pel seu esperit afable, divertit i encara més per l'atenció que em dedicà en el terreny.

El nostre quarter general s'establí a Sarrià, a la vista i a una hora i mitja de Barcelona. Per donar una idea més exacta de la nostra actitud davant aquesta gran i forta ciutat, extrauré algunes explicacions de la meva correspondència de llavors amb el meu germà gran.

Sarrià, 20 de setembre de 1823

Em trobo al quarter general a la bonica població de Sarrià. És formada en gran part de magnífiques cases de camp on negociants rics acudien des de la Borsa a trobar aire i repòs. Sóc com un senyor sobirà d'un castell a la italiana, envoltat d'un bonic parc; els fruits són abundosos, els bosquets encisadors, uns quants raigs d'aigua d'una font en fan una residència deliciosa. Barcelona es troba, per dir-ho així, sota la meva finestra, i podria ser que el propietari de tot això em vegi explorant els seus jardins o repapant-me, amb la cigarreta a la boca, a les terrasses del seu castell; és agent de canvi i a més a més milicià.

A una distància petita de la meva residència hi ha un sentinella constitucional i a cinquanta passes més lluny un post d'infanteria. Abans-d'ahir el meu coronel, l'ànim, el coratge i l'estómac del qual han resistit el desgast del temps i de vint campanyes, em convidà a fer un passeig davant dels posts enemics. Alguns trets de fusell ens van fer galopar més ràpidament del que hauríem volgut, però n'havíem recorregut la distància que separa les poblacions de Sants de la de Gràcia.

La primera és neutral d'alguna manera i és alternativament ocupada per la guarnició de Barcelona i per nosaltres; la segona és tan agradable com la de Sarrià, a una distància de canó de les seves fortificacions i més acostada encara a un dels seus baluards, el fort Pius. Gràcia és el quarter general de la divisió Curial.

Nosaltres tractem Barcelona amb totes les consideracions possibles. Quan les seves tropes no apareixen la deixem tranquil·la; però a la mínima sortida, fem ploure els nostres obusos sobre la ciutat, fins que l'enemic entra a les seves muralles.

Un milicià ric, que la bona taula i una vida de plaer han fet gotós, ha fet demanar secretament al mariscal de poder travessar les nostres línies per tal d'anar a prendre les aigües als voltants de Badalona. Se li ha donat permís cortesament, i sa Excel·lència ha atorgat als habitants de la ciutat assetjada tres dies per fer la verema al voltant dels glacis. El bloqueig per terra, encara que prou justament comparat amb una teranyina, és tanmateix suficient per a retenir l'enemic i tallar-li els queviures de què aviat mancarà, si no en rep per mar malgrat la nostra vigilància naval.

Cada dia rebem, no sé pas com, els diaris barcelonins. Ridiculitzen els nostres generals i els nostres prínceps; anomenen el duc d'Angulema *El duque tonto*, Carles X, l'Àtila dels francesos. Ens escamotegen en el camps de batalla

DOCUMENT II. LARREGUY DE CIVRIEUX: UN TESTIMONI DE LA CAMPANYA DE CATALUNYA
DELS CENT MIL FILLS DE SANT LLUÍS. *RECORDS D'UN CADET (1812-1823)*

de Tarragona 1.800 presoners i d'un cop de ploma aquests valents periodistes maten sense pietat dos mil homes.

Entre nosaltres i els constitucionals, gràcies a les fines comes d'aquests senyors, la guerra és poc mortífera, però som tallats a bocins en els teatres de Barcelona. Fa pocs dies s'hi representava un drama en el qual tot el nostre exèrcit, encapçalat pel mariscal, es moria de por només de veure Rotten tot sol brandant el seu gran sabre. Rotten és el governador de la ciutat; tothom parla de la seva ferocitat i se l'ha motejat el Robespierre català.

Per què no podria portar per encantament, amic estimat, per un moment aquestes dames al meu palau? La ciutat de Barcelona, la seva Ciutadella, els forts de Montjuïc i Pius, deu pobles almenys escampats pels camps més riallers, l'ampla mar solcada pels nostres vaixells, entre els quals llisquen quasi sempre reeixidament uns intrèpids mariners de cabotatge, tot això configura en la meua finestra un espectacle admirable.

Sarrià, 2 d'octubre de 1823

Arribo d'una volta que el meu coronel ha volgut fer amb mi per a conèixer el seu regiment escampat per Sant Feliu, Molins de Rei, Vilanova, etc. No m'ha anat malament de trencar una mica la monotonia del bloqueig de Barcelona. El comte De la Genetière ha viatjat molt; ha passat els seus millors anys arreu del món; el seu esperit i la seva jovialitat li han valgut amb les dames uns èxits que li agrada d'explicar amb facúndia. Ha estat tan expansiu durant aquesta volta que amb prou feines m'he adonat del mal temps, i de les dotze o quinze llegües que fèiem cada dia a cavall, seguits només pel meu assistent.

Hem trobat a Vilafranca el general De la Roche-Aymon, que anava amb plens poders per portar les tropes del baró d'Eroles i del general Tromelin al setge de Tarragona. Aquests generals s'havien llançat sense ordre a la persecució d'una columna de 4.000 homes que havien travessat d'amagat la línia del setge; de tota manera, a causa d'aquesta persecució, es va veure obligada a refugiar-se a Lleida, on ben aviat fou assetjada de nou pel baró d'Eroles, fins a l'arribada dels caps de columna del cos de l'exèrcit comandat pel mariscal Lauriston, arribat d'Aragó per a posar-se en contacte amb l'exèrcit de Catalunya.

Justin m'escriu del Ferrol que ha prestat els seus serveis en la divisió Bourck durant el setge de la Corunya, i que s'ha demanat per a ell la Creu d'Honor.

Sarrià, 9 d'octubre

Et faig una tramesa de 500 francs, estimat amic, perquè els donis la mateixa destinació que els que et vaig enviar de Perpinyà, o una altra que creguis convenient. És el resultat dels meus estalvis des que vaig entrar en campanya, o més aviat el sobrant de les meves pagues augmentades pel Príncep i que no he tingut ocasió de gastar en els nostres miserables tuguris.

Abans-d'ahir al vespre, el canó es va sentir successivament des de l'extrem esquerre del bloqueig fins a l'altre extrem. De seguida es va difondre com un llampec la notícia que l'exèrcit francès havia entrat a Cadis, que Ferran VII havia estat posat en llibertat, en fi, que s'havia acabat la guerra. L'alegria fou tan gran que ningú pensà a esbrinar l'origen d'aquests sorolls. Les campanes repicaren, les poblacions foren il·luminades espontàniament, les tavernes s'ompliren. Barcelona devia estar singularment intrigada per aquest gran rebombori. Nosaltres estàvem contents de deixar una terra tan fèrtil sense taca ni traïció, i de reveure la nostra bonica França, els nostres amics i els nostres parents. Una ordre de l'exèrcit establí la veritat; anunciava que el Rei era lliure a Cadis, que ell mateix havia escrit al duc d'Angulema, i li havia ofert de comprovar-ho acudint al seu quarter general.

El general Rotten, intimat a rendir-se, s'hi va oposar; només acatarà les ordres de les Corts. El mariscal fa arribar el material del setge; es preparen els camins per al pas de les peces de gran calibre; en tots els acantonaments es fan gabions i feixines.

De tota manera, sembla que la guerra s'acaba; ara comença l'acció política. La classe il·lustrada de la nació espanyola desitja una constitució moderada que estableixi un equilibri just entre poders i posar un límit al gran poder del clergat i dels monjos.

La noblesa s'afegeix a aquest sector il·lustrat, amb la condició que trobi el seu lloc en el govern.

Sarrià, 11 d'octubre

He anat a passejar avui a Gràcia, on es troba un dels més antics camarades de la Guàrdia, M. de Rancé, ajuda de camp del general Curial. S'ha presentat a aquest oficial un parlamentari per oferir-li de part de Rotten totes les mostres

d'atencions que li faltaven al seu estat major. Es dona per segur que el governador de Barcelona s'ha assabentat fa cinc dies dels grans esdeveniments ocorreguts a Cadis, dels quals està decidit a seguir l'exemple.

Tots els matins es lliuren combats de tiradors, a peu i a cavall, entre els reconeixadors d'ambdues parts. Pugem amb el meu coronel al terrat italià de la meva residència, i, amb el cigar a la boca i l'ull a la ullera, contemplem aquests combats quasi sempre sense cap resultat.

Ahir vaig sopar amb el duc de Conegliano, que m'ha dit algunes paraules molt amables. Es feia mala cara a casa del mariscal!

Sarrià, 20 d'octubre

El clergat i els ordes religiosos reprenen llur domini al voltant nostre.

Vaig presenciar ahir una predicació de nit a l'església de Sarrià. L'auditori era nombrós i en tenebres. Al fons del temple hi havia un quadre transparent, que representava els turments de l'infern; s'hi veien barrejats uns constitucionals de totes classes, prelats, generals, grans d'Espanya, milicians que portaven els colors de la revolució, fent ganyotes d'una manera horrible enmig de les flames. La trona era ocupada per un caputxí de llarga barba, amb un crucifix a la mà, descabdellant amb una energia salvatge la descripció de les penes eternes reservades als partidaris de la Constitució. Després de cada període atreia les mirades espantades dels seus oients sobre els diferents personatges del quadre fantasmagòric i abocava sobre ells les malediccions del cel i de la terra. Llavors era interromput pels crits d'indignació i de furor sortits de tots els racons de l'església.. Aquesta escena de fanatisme que havia atret un gran nombre d'oficials ens ha impressionat molt i hem sortit profundament desconsolats de ser els ajudants d'una causa com aquesta.

A l'extrem més elevat de Sarrià es troba el famós convent de Caputxins, desproveït avui d'una gran part dels seus religiosos expulsats sota el regnat de les Corts. No en resten més que uns vells cenobites, que ens han mostrat amb una rara complaença l'interior del monestir. Un gran passeig del seu jardí és decorat amb nombroses estàtues acolorides que representen els poderosos i els feliços de la terra, belles i grans dames la fesomia de les quals respira egoisme i vanitat. Però, retornant als nostres passos, aquestes mateixes estàtues se'ns van aparèixer amb els estigmes de la malaltia i de la mort. Un costat d'aquestes figures té els

colors brillants de la vida; en l'altre s'ha pintat la decrepitud i totes les impressions repulsives de la descomposició humana. Quina visió més horrible! El vell caputxí que ens guiava tenia l'aspecte més venerable, un cap magnífic, la barba blanca i espessa; ens ha aturat a la vora d'una fossa subterrània on són davallats els religiosos morts en aquest asil voluntari, i on els ossos s'amunteguen els uns sobre els altres, sense que siguin mai remenats.

Després d'aquest trist pelegrinatge, vam anar a visitar un jardí de molt mal gust, on s'han amuntegat amb grans despeses unes curiositats puerils.

Una d'elles, encara que vam ser víctimes seves, ens va divertir, amb gran alegria del seu propietari. Érem una bona colla escampats pel seu jardí quan innumbrables raigs d'aigua es van aixecar entre les nostres cames; n'hi havia en totes direccions! Així indecoroses «pixaradetes» brollaven al nostre pas, i no n'havíem pogut escapar més que desertant del tot del camp de batalla; estàvem ben remullats!

El bon propietari estava a la lluna. Per consolar-nos ens ha mostrat l'enginy d'aquest parany hidràulic; sota les terrasses hi havia nombrosos tubs de plom amb moltes aixetes, dirigides en sentits divergents i en totes direccions, que anaven a parar als passeigs del jardí amb petites graelles de sortida quasi imperceptibles. Aquest joc d'infants ha hagut de valer una fortuna al seu ingenu inventor, i requereix una gran despesa; però no es pot negar que ha de ser molt divertit quan les senyores s'hi troben!

Sarrià, 27 d'octubre

Ens trobem al final de la campanya; aviat entrarem a Barcelona. On els plers s'oferiran a dojo a la nostra llarga abstinència i als nostres desigs impacients. Ahir vam decidir amb el general Mina una treva a les armes per a donar-li temps de presentar una capitulació les bases de la qual han estat establertes pel mariscal. Aquesta capitulació comprendria Barcelona, Lleida, Tarragona, Hostalric; nosaltres prendríem el compromís de portar a l'estranger els generals, oficials i empleats que no es consideressin segurs en el nou ordre establert a Espanya.

Ahir vaig dinar amb diversos oficials majors de Barcelona a casa del duc de Conegliano; m'han assegurat que totes les bases proposades per a un acord han estat convingudes per llurs caps.

Avui, desafiat per diversos camarades nostres, un dels meus amics, el capità D'Arbouville i jo, hem anat a passejar pels glacis de Barcelona, i vam prendre atrevidament el camí d'aquesta ciutat. Amb prou feines havíem recorregut un quart de llegua que vam ser envoltats per un grup de reconeixement de la cavalleria enemiga. De seguida vam comunicar a l'oficial que la comandava l'envit i el sentiment de curiositat que ens hi havia induït. Va acollir divertidament i amable la nostra manifestació, i va tenir la bondat de posar-se a la nostra disposició per fer-nos de guia i travessar els posts constitucionals.

Hem pogut recórrer així a galop els glacis, hem visitat el fort Pius; després refent el nostre pas hem percebut i hem arribat fins a la gran comitiva del general Rotten que es dirigia cap a Sarrià, on l'hem deixat enrere amb tota la rapidesa dels nostres cavalls. De fet, ell va arribar poc després amb un cotxe d'una tirada i sota l'escorta d'un magnífic esquadró de dragons. Rotten, que tenia fama de ser un home sanguinari, té l'aspecte més distingit i la seva expressió sembla molt agradable. Es diu que té quaranta-cinc anys; no li'n faríem més de trenta.

Seguint la comitiva s'amuntegava una multitud de milicians i de soldats sense armes que aprofitaven l'ocasió per veure els francesos i llurs acantonaments. Rotten va baixar a casa del cap d'estat major, on els generals Berge i Curial s'han encarregat seguidament de la capitulació. Com que es va fer de nit, es va oferir un allotjament al general enemic, i una guàrdia d'honor es va situar a la seva porta.

Sarrià, 28 d'octubre

S'assegura que tot està acordat i que farem la nostra entrada triomfal a Barcelona el 1r de novembre.

Les nostres poblacions s'han omplert avui d'habitants i senyores de la ciutat; l'alegria més gran els animava; tots semblaven sorpresos de retrobar llurs propietats tal com les havien deixat. Només alguns veuen amb disgust llurs cases d'esbarjo transformades en ciutadelles, i els jardins en reductes. Els nostres acantonaments s'han omplert de curiosos; els nostres soldats recorren lliurement els glacis de la plaça.

Barcelona, 8 de novembre

El 4 de novembre, des del matí, les nostres tropes han ocupat successivament els forts Pius, Montjuïc i la Ciutadella. A les deu hem entrat triomfalment a Barcelona, amb el nostre vell i digne mariscal al capdavant de 3.000 homes. Aquest gran esdeveniment es va realitzar dins el silenci més absolut de la població; hi havia pocs curiosos al carrer. Al vespre, la sala d'espectacles on es representava *Ricardo et Zoraïde* de Rossini, no ha rebut gairebé més que oficials francesos. Mentre que nosaltres entràvem per una porta, les tropes constitucionals sortien per una altra i es rendien amb el disgust més gran en els acantonaments que els havien fixat.

Els milicians van dipositar les armes abans de la nostra entrada. En devien ser molts, perquè després de tres dies que els habitants apareixen pels carrers, només es veuen uniformes militars. L'aspecte d'aquesta gran ciutat és força rellevant; els 7.000 o 8.000 homes encarregats de dominar-la no formen més que un grup imperceptible enmig de la població. Quants recursos posseeix aquesta plaça! Els habitants tenien provisions per a sis mesos, i els magatzems disposaven de subsistències per a 15.000 homes durant tres anys. Les fortificacions són magnífiques, la Ciutadella és de les més formidables. El castell de Montjuïc, obra de Vauban, és inexpugnable; els murs, farcits de canons i morters, són voltats per totes bandes de bastions en molt bon estat. 40.000 homes no haurien estat suficients per assetjar Barcelona; per conquerir-la n'hauríem perdut una tercera part.

Mina, Rotten i tots els oficials compromesos s'han quedat a la ciutat; però han embarcat aquesta nit en vaixells francesos que els portaran als llocs que han escollit.

Quanta fanfarronada en aquesta nació! Aquí tot respira llibertat; no hi ha cap casa, sobretot en el carrer del Cosso, que no tingui gravades a la porta aquestes llegendes patriòtiques: «Llibertat o mort» o un article de la Constitució. Vaja! Aquests falsos espartans viuen bé, mentre que nosaltres esborràvem aquestes inscripcions, mentre que nosaltres emblanquinàvem llurs emblemes i llurs sentències terribles.

Barcelona, 11 de novembre

Ahir vaig dinar a casa de Juan Sánchez, espanyol de pura sang, devot de vella soca. Tot just entrat a casa seva, la seva santa i expansiva mitja taronja

DOCUMENT II. LARREGUY DE CIVRIEUX: UN TESTIMONI DE LA CAMPANYA DE CATALUNYA
DELS CENT MIL FILLS DE SANT LLUÍS. *RECORDS D'UN CADET (1812-1823)*

m'ha guarnit amb un escapulari de Montserrat ple d'indulgències, i per als teus fills unes joguines beneïdes, tan *berquins*, tan mal fetes que no m'atreveixo a enviar-te-les. Estic obligat a agrair-les a aquesta respectable matrona com si tu les haguessis rebudes. Ens vam posar a la part central de la taula i mirava de reüll amb impaciència l'olla clàssica, tal com fou feta conèixer als castellans pels abencerrais, quan don Juan Sánchez, s'aixecà amb la seva família, salmodià un etern «Benedicite». Dret, enmig de nosaltres, les mans esteses sobre l'olla, es persignà al final, i tots els petits Sánchez la van besar dient «Amén».

Quin menjar, Déu meu! El pebrot era gairebé pertot: pebrot cru, pebrot amb salsa, pebrot fregit, carn d'au coberta de pebrot. Pensava que em trobava al meu final, i, amb la boca cremant, gesticulava horrorosament. Després d'aquest llarg martiri, calia donar gràcies a Déu amb el mateix cerimonial que al començament, com si Déu, que és just i bo, tingués res a veure en aquest emmetzinament.

Barcelona, 12 de novembre

La sort està tirada; el meu regiment torna a França. Partirà el 15 cap a Perpinyà, on trobarà les ordres relacionades amb la seva destinació ulterior.

Després de vuit mesos de fatigues i de perills, és impossible de no sentir un viu impuls d'alegria davant la certesa de deixar aviat aquesta terra estrangera i de reveure la nostra pàtria. Però, ho haig de dir, tinc el desconsol de no haver obtingut cap reconeixement per la meva dedicació i per la sang vessada a Molins de Rei.

Estic allotjat a casa d'un vell cavaller de Malta, vinculat amb totes les famílies més nobles d'Espanya.

Hi ha poca confiança general en el futur; es temen les venjances del Rei. Els francesos són el suport i l'esperança de la classe il·lustrada; malgrat les protestes ferotges, nosaltres mantenim religiosament la capitulació feta amb Mina, i contenim les reaccions. Ahir el mariscal Lauriston va arribar aquí; es creu que no li ha portat només la curiositat, i que ve a examinar si el seu vell col·lega no ha ultrapassat els seus poders atorgant als vençuts una capitulació massa liberal.

Girona, 19 de novembre

Abans de deixar Barcelona he visitat per interès teu, tots els teus amics. Però ells tremolen pel futur, i no gosarien arriscar en aquest moment un sol maravedí en els negocis. El govern del Rei no inspira cap confiança als liberals, els quals temen reaccions sanguinàries. Els partits, encara que dissolts aparentment, s'observen, i sempre estan a punt d'arribar a les mans. Els reialistes somnien venjances i estan irritats de no poder acomplir-les. Alguns milicians han estat degollats; la mateixa sort amenaça els altres, i jo dubto molt que la nostra obra de restauració absolutista sigui de molta durada.

Acabem de deixar el litoral de la Mediterrània i d'entrar en la part fanatitzada de Catalunya. En la primera part, la nostra presència era beneïda pels vençuts que demanaven al cel la protecció de les nostres armes i l'ocupació d'Espanya per les nostres tropes; en aquesta altra, contràriament, som maleïts pel partit que havíem fet vencedor. Se'ns retreu la nostra moderació, la nostra humanitat; es considera un crim el nostre conveni amb Mina.

Aquests són els records de la meva darrera campanya. He limitat la narració als esdeveniments que han passat davant els meus ulls, en els quals he pres part. Molts altres fets militars han honorat l'exèrcit de Catalunya i el seu il·lustre general en cap.